

BEHAIZAM I JEVREJSKE ZAJEDNICE²

Behaizam je nova doktrina kojoj je pozivao Mirza Husejn Ali Nuri (1817-1892.) koji je nazvan Behaullah (slava Božija). Korijeni ove doktrine sežu do babizma koji je 1844. godine osnovao Mirza Ali Muhammed Eš-Širazi. On je odrastao u ezoterijskom mističnom okruženju. Izjavio je da je on bab (ar.vrata), put do Allaha. Babizam je vjerovao u postojanje novog poslanika ili vjerovjesnika kojeg će Bog poslati. U početku je behaizam bio ekstremni oblik vjerovanja u ismailskoj sekti i vjerovanja u skrivenog imama koji će se pojaviti da obnovi vjeru i povede vjernike.

1 Abdul-Vehab El-Mesiri (1938 – 2008.), profesor engleskog jezika i komparativne književnosti, egipatski mislilac, jedan od kritičara zapadne modernosti i zagovornik osnivanja 'islamske' verzije modernizma, autor Enciklopedije "Jevreji, judaizam i cionizam".

Školovao se tokom osnovnog i srednjeg obrazovanja u Demenhuru, a 1955. upisao se na Univerzitet u Aleksandriji, Fakultet za književnost, Odsjek za englesku književnost. Diplomirao je 1959. godine i imenovan je za asistenta engleske književnosti. Godine 1961. odlazi u Sjedinjene Američke Države kako bi nastavio školovanje. Magistrirao je engleski jezik i komparativnu književnost na Univerzitetu Columbia 1964. godine, a doktorirao je na Univerzitetu Rutgers iz engleske i američke komparativne književnosti 1969. godine.

2 Iz djela „ El-jedu-l-hafijja dirasatun fi-l-harekati-l-jehudijjeti-l-heddameti ve-s-sirrijeti-SKRIVENA RUKA Studije o jevrejskim subverzivnim i tajnim pokretima“ izdavačka kuća Daruš-šuruk Kairo, prvo izdanje 1998. godine, drugo izdanje 2001.

Babizam se proširio uprkos izvršenju smrtne kazne nad Babom 1850. godine i ubistva više od dvadeset hiljada njegovih sljedbenika. Babisti su pokušali izvršiti atentat nad šahom pa je tadašnji njihov vođa Mirza Husejn Ali prognan u Bagdad 1853. godine. Godine 1863. Mirza je izjavio da je Božiji poslanik kojeg je predskazao Bab, a svoje poslanstvo je objavio u pismima koje je poslao vladarima: Irana, Turske, Rusije, Pruske, Austrije i Engleske. Većina babista su ga priznali i ponijeli su naziv „behaije“. Mirza Husejn je prognan u Akku u Palestini i umro je 1892. godine, a njegov mezar je pretvoren u bahču (vrt na perzijskom jeziku), najsvetije svetište behaija. U vodstvu zajednice behaija naslijedio ga je njegov najstariji sin El-Abbas Efendi koji je nazvan Abdul-Behai (Behaov rob) (1844-1921.), tako postavši autorativnim tumačem njegovih učenja. Abdul-Behai je proputovao nekoliko zemalja u cilju širenja učenja nove religije u periodu između 1910. i 1913. godine. Imenovao je svog najstarijeg unuka Ašodži Efendi Rabbanija (1896-1957.) svojim nasljednikom i tumačem njegovih učenja.

Svete knjige behaija su Behaullahovi spisi, napisani na arapskom i perzijskom jeziku, uz tumačenja Abdul-Beha'a i Ašodži Efendija. Ovi spisi, njih više od stotinu, uključuju *El-Kitabul-Akdesu*, koja sadrži sve koncepte njegove doktrine i sve njene propise, *Kitabul-Ikan*, studija o prirodi Stvoritelja, religije, i zbirku blagoslovljenih ploča *Kitabul-išrakati vel-bešarat i Kitabul-esasil-a'zami*, napisao je i pjesmu pod nazivom *Verkaijja*.

Suština behaizma je vjerovanje u potpuni panteizam ili transcendentno jedinstvo bitka, odnosno jedinstvo Stvoritelja s Njegovim stvorenjima. Stvoritelj je jedna bit Koji nema imena niti svojstva koja Ga mogu opisati, niti djela, i do Njega se ne može doprijeti (i nema dokaza o Njegovom postojanju ili nepostojanju kao što je skriveni bog u kabalističkoj ili ezoteriskoj gnostičkoj misli), donekle sličan bezličnim prirodnim zakonima koji nemaju veze s moralnim sistemima (kakav je slučaj sa Spinozinim poimanjem Boga). Stvoritelj je jedan i nema ravna u snazi i moći i On je taj koji je stvorio svemir, ali ovaj univerzum nije ništa drugo nego manifestacija Stvoritelja, on je sam Stvoritelj (što znači da su Stvortelj i Njegova stvorenja jedna supstanca koja je neodvojiva i nedjeljiva). Ovaj panteizam je sažet u behaijskoj izreci koja se pripisuje

Stvoritelju: „Istina je, o stvorenja Moja, da ste vi Ja.“ Behaizam se u ovome ne razlikuje mnogo od ekstremnih mistika i batinija, kao ni kabalističke i gnostičke misli, jer nema distance ili jaza između Stvoritelja i stvorenog, nego postoji jedinstvo, utjelovljenje i monizam (suprotno islamskoj koncepciji Stvoritelja koja vjeruje da je Allah blizu svojim robovima, ali ne postoji ništa slično Njemu, i bliži nam je od vratne žile kucavice, ali On ne teče kroz naše vene niti Ga pogledi mogu dokučiti).

Međutim, ako je Stvoritelj Njegova stvorenja, onda vjerska istina postaje relativna istina, a ne apsolutna istina jer se Stvoritelj utjelovljuje u sve stvari i obojene su svetošću. Istina se izražava kroz i unutar vremena, a Gospodareva manifestacija u nečemu se ne razlikuje od Njegove manifestacije u bilo čemu drugome. Sve stvari postaju svete i otuda sve stvari postaju jednake i, na kraju, sve stvari postaju relativne, što znači da transcendentni Apsolut nestaje u trenutku kada se Stvoritelj sjedinjuje sa stvorenjem, a Stvoritelj je htio (iako je u ovom kontekstu teško govoriti o „Stvoriteljevoj volji“, On ne prevazilazi Svoja stvorenja) da se otkrije preko Svojih poslanika, kao što su: Brahma, Buda, Zaratustra, Konfučije, Ibrahim, Musa, Isa i Muhammed, a.s. Lista uključuje i Baba, zatim Behaullaha kroz kojeg se atributi Stvoritelja manifestiraju jasnije i očitije nego prije. Umjesto toga, unutar panteističkog okvira, Behaullah je sam Stvoritelj i stoga su behaije svoju kritiku usmjerili na specifičnu islamsku ideju da je Muhammed, a.s., pečat poslanika. Prema njihovom mišljenju, svako doba treba božansku manifestaciju. Tu postoji duboka strukturalna sličnost između behaizma i rabinskog judaizma koji naglašavaju kontinuitet božanske objave u ljudskoj povijesti ili božanskog utjelovljenja (u rabine, shodno judaističkom konceptu, odnosno u Behaullaha, shodno behaijskom konceptu). To je sličnost koju ćemo uočiti u drugim aspektima dva religijska sistema, kao što je primjetno da ova sličnost postaje dublja između behaizma i kabale. Iz behaijske perspektive, bit svih religija je jedna. Međutim, svaka religija ima svoje karakteristike koje odgovaraju potrebama svakog vremena i mjesta i u skladu su s preovlađujućim civilizacijskim nivoom. Kako se Stvoritelj postepeno otkriva, svaka religija će biti zamijenjena drugom, uključujući i samu behaijsku doktrinu, ali to se neće desiti prije hiljadu godina.

Zadaća religija u ovom kontekstu je stvoriti sveobuhvatno jedinstvo među ljudima koje se širi s vremenom. Ibrahim je ujedinio pleme, Musa je ujedinio narod, a Muhammed, a.s., ujedinio je ummet. Što se tiče Krista, njegov cilj je bio da pročisti duše i postigne svetost pojedinca, a misija svake božanske manifestacije je ostvarena. To nije dovoljno, budući da je civilizacija - u ovoj viziji - dostigla fazu u kojoj je jedinstvo čovjeka (a samim tim i jedinstvo religija) postalo nužno pitanje. Ovo je misija Behaullaha kroz koju će biti postignuto jedinstvo religija i svetost čitavog čovječanstva. Stvoritelj svijeta je stvorio čovjeka svojom ljubavlju prema njemu, a čovjek je najplemenitije od svih stvorenja kojeg je Bog stvorio da Ga spozna i da Mu robuje. Ovo je teško shvatljivo u panteističkom okviru jer je Stvoritelj stvorenje. Dakle, ako stvorenje robuje Stvoritelju, ono robuje sebi ili skrivenoj nedokučivoj sili sličnoj zakonima prirode, a ovdje postoji oštra i ekstremna fluktuacija između ekstremnog subjektivnog i ekstremnog objektivnog koja karakteriše sve panteističke obrasce. U judaizmu nalazimo da su ljudi potpuno sjedinjeni sa Stvoriteljem i tada volja ljudi postaje volja Stvoritelja. Umjesto toga, Stvoritelju su potrebni ljudi da bi ga usavršili, ali ovaj narod nema volje jer je oruđe u rukama Stvoritelja.

Behaije razlikuju pet tipova duša: animalna, vegetativna i ljudska, i sve su ovo prolazne i smrtno duše (stoga pojedini istraživači behaizma kažu da behaije ne vjeruju u besmrtnost duše), i ruhul-iman (duh vjere), koji jedini daruje ljudskoj duši besmrtnost i Duh Sveti (ruhul-kudus), to je područje potpunog sjedinjenja i transcendentnog jedinstva bitka, gdje Stvoritelj postaje stvorenje, a stvorenje Stvoritelj. Zapravo, ova hijerarhija se ne razlikuje mnogo od hijerarhije gnostičkog i kabalističkog sistema. Čini se da ljudska duša, kao i Stvoritelj, nema jasne granice jer ova duša, kada se odvoji od tijela, može se utjeloviti u drugu osobu i preuzeti drugi oblik postojanja, a ideja reinkarnacije duša je suštinska karakteristika u različitim panteističkim sistemima koji negiraju granice pojedinca i negiraju moralnu odgovornost, baš kao što je slučaj i u kabali.

Behaije ne vjeruju u raj i pakao jer su oni samo simboli odnosa između duše i Stvoritelja i ništa više, i blizina Stvoritelja je raj, a udaljenost od Stvoritelja je pakao koji vodi do potpunog uništenja duše. Ali vjera i njihova percepcija je ono što garantuje (kao što

smo spomenuli) besmrtnost, a besmrtnost je nastavak puta ka suštini skrivenog Tvorca i sjedinjenja s Njim. Unutar ovog panteističkog sistema ne može biti mjesta za nagradu, kaznu ili proživljenje.

U behaizmu nema svećenika niti posrednika, oni čine ono što možemo nazvati teokratskom demokratijom koju predstavljaju dva tijela upravljanja: jedno administrativno i drugo edukativno. Što se tiče organa uprave, njega čine nacionalni duhovni savjeti, a lokalne savjete čini devet ljudi (koji se mogu osnovati gdje postoji devet behaija) i javna Kuća pravde (koja je vrhovni organ i ima ovlaštenje da mijenja sve zakone kada to zahtijevaju svjetovne promjene, tako da može dokinuti i zakone koji su spomenuti u Kitabul-akdesu i da formuliše nove zakone koji u njoj nisu spomenuti), zatim je tu edukativno tijelo (koje, također, ima svoju hijerarhiju sastavljenu od vijeća i vođa). Članove upravnih vijeća biraju članovi, a izbor se smatra oblikom bogoslužja, a birač nije ništa drugo do oruđe Tvorca, tako da izabrani član nije odgovoran svojim biračima.

Behaije se svakodnevno mole (kibla im je Jerusalem). I iako se pretpostavlja da nema javnih mjesta za molitvu, Kitabul-akdes preporučuje izgradnju hramova pod nazivom „mešrikul-ezkar“, devetostrana građevina sa kupolom koja se sastoji iz devet dijelova. Otvoreni su za sve pripadnike drugih religija. Behaije poste jedan behaijski mjesec (19 dana), poput posta kod muslimana (i završava se s praznikom Nevruzom). Ne piju alkoholna pića i okupljaju se na početku svakog behaijskog mjeseca. Oni imaju posebne zakone o nasljeđivanju, učitelj nasljeđuje dio bogatstva behaije, a muškarci i žene su u svemu jednaki. Hodočaste Behaullahovo svetište u Akki. Behaijski kalendar se sastoji od 19 mjeseci, a mjesec se sastoji od 19 dana. Behaijska godina počinje 21. marta, prvog dana proljeća. S druge strane, behaijski kalendar je sličan perzijskom kalendaru.

Broj 19 zauzima posebno mjesto u behaijskoj misli. U tom pogledu, behaizam je sličan naslijeđu kabale i gematrije koji se fokusiraju na numeričku vrijednost slova pa se izračunava brojčana vrijednost riječi i iz njih se izvode rezultati do kojih tumač želi doći (ovo je, također, karakteristika koja se ponavlja u panteističkim sistemima koji univerzum percipiraju kroz konačni geometrijski sistem). Behaije kažu da je broj slova u bismili (Bismillahir-Rahmanir-Rahim)

19, a da riječ (Jedan, vahid) ima brojčanu vrijednost 19 (vav=6, elif=1, ha=8, dal=4), iz broja 19 behaije izvlače mnoge dokaze za brojne stvari.

Teško je procijeniti broj behaija u svijetu, a pretpostavlja se da se kreće između milion i po do dva miliona. Godine 1985. bilo je 143 nacionalna duhovna vijeća u čijem sastavu je 27 886 lokalnih vijeća u 340 različitih gradova. Behaijska učenja su prevedena na više od 700 jezika, a ovih dana behaizam se brzo širi u Africi, Indiji, Vijetnamu, gdje je broj behaija nekoliko stotina hiljada, a veliki broj Indijanaca i domorodačkog stanovništva Latinske Amerike prešao je na behaizam. U Peruu i Boliviji, naprimjer, postoje čitava behaijska sela, a kralj Samoe je prihvatio behaizam. Moguće je objasniti širenje behaizma, na način da je to izraz slabosti mnogih tradicionalnih religijskih okvira i izraz rastuće stope sekularizma jer ovaj proces dovodi do toga da veliki sektori društva gube vjeru u svoju tradicionalnu religiju, ali ne mogu u potpunosti napustiti religiju ili vjeru u Stvoritelja. U stvari, njihova opća želja za vjerom zadovoljena je ovom doktrinom koja koristi religijski diskurs bez ukazivanja na određenu doktrinu ili specifične rituale, a obično je panteistički monistički diskurs koji pročišćava sve dualnosti i oblike različitosti, realnost se svodi na jedan nivo i vraća na jedno načelo, a to je Trenutni Bog koji se ne razlikuje od zakona materije koji su joj inherentni pa je to religijski diskurs po nazivu, ali je zapravo materijalistički jer Stvoritelj postaje Njegovim stvorenjima, ili postaje bezlična, apstraktna opća sila, poput zakona prirode i ideje progresa. Behaizam je u tome sličan deizmu, masonstvu i reformiranom judaizmu.

Kada je izbila Islamska revolucija, u Iranu je bilo 300 000 pripadnika behaizma koji su formirali posredničku interesnu skupinu koja se bavila trgovinom, finansijama i pitanjima bezbjednosti, a šahov režim se okoristio njihovim prisustvom. Behaije su saradivali s Izraelcima, vodili su bezbjedonosni sistem u Iranu, a imali su i druge aktivnosti. Njihova aktivnost je zabranjena nakon Islamske revolucije u Iranu.

Što se tiče odnosa behaizma prema judaizmu i jevrejskim zajednicama, pojasnili smo da postoji strukturalna sličnost između

behaizma i judaizma u njenom panteističkom aspektu, a možda u tome leži tajna da behaizam privlači veliki broj Jevreja. U Iranu, kolijevci vjere, mnogi pripadnici jevrejske zajednice prihvatili su behaizam, zbog čega su se rabini žestoko borili protiv behaizma. Ovo je još uvijek stav ortodoksnog judaizma prema njima. Primjetno je da se Jevreji Sjedinjenih Američkih Država u današnje vrijeme, također, okreću masonstvu, novim kultovima i gnostičkim doktrinama u velikom broju, iako precizna statistika nije dostupna.

Međutim, poznato je da je behaizam stekao veliki broj pristalica u oblastima poput Kalifornije koja je poznata po velikom broju Jevreja.

Ne radi se o behajskoj zavjeri protiv judaizma, već o preplitanju dva doktrinarna sistema koji odgovaraju na iste potrebe i odgovaraju na ista pitanja. Ono što olakšava proces da Jevreji prihvataju behaizam jeste da postoji izvjesna naklonost behaizma spram judaizma i cionističke države.

Abbas Efendi je vjerovao da je spasenje povezano s povratkom Jevreja u obećanu zemlju, ali je, također, vjerovao da je uspjeh koji su Jevreji u Palestini počeli postizati u njegovo vrijeme dokaz veličine Behaullaha i veličine njegovog božanskog ciklusa. U djelu *Kitabul-mufavedat* je navedeno: „Primjećuješ i vidiš da skupine Jevreja dolaze u Svetu zemlju iz svih krajeva svijeta, zaposjedaju sela i zemljišne posjede, žive i njihov broj se iz dana u dan povećava, sve dok cijela zemlja Palestina ne postane njihov dom.“ Čineći to, preuzeo je protestantsku milenijsku doktrinu dajući joj behajsku dimenziju.

Dana 30. juna 1948. godine Ašodži Efendi Rabbani, tadašnji vođa behajskog pokreta, pisao je Ben-Gurionu, izražavajući svoje najbolje želje za dobrobit nove države, ističući važnost okupljanja Jevreja u „kolijevci njihove vjere“. Poznato je da je behajski centar „Kuća pravde“, za koji je sagrađena ogromna zgrada, aprila 1983. godine, na planini Karmel u Haifi, kojom upravljaju devetorica behajja koji se biraju. Behajska zajednica je sagrađila ogromnu palaču u Haifi kako bi ona bila svetište i mjesto hodočašća svih behajja svijeta, ali to uopće ne znači da sve behaije podržavaju cionizam i Izrael. Behajske zajednice se pridržavaju iste vjere, ali se njihove političke tendencije razlikuju, u zavisnosti od društvenih i historijskih okolnosti. Ono što važi za behaije, važi za sve religije.

Naprimjer, postoje kršćani cionisti u Evropi koji podržavaju Izrael, a pojedine cionističke kršćanske skupine u Americi vjeruju da je spasenje povezano s povratkom Jevreja u Cion. Ovdje je vrijedno spomenuti da behaije Arapi potvrđuju da svoju lojalnost duguju svojoj arapskoj domovini, i možda u tome ima istine, ili je možda riječi o „tuđi“ (vjerovati u jedno, a drugo javno ispoljavati). Stvar je i dalje otvorena za promišljanja učenjaka.

S arapskog preveo: Asmir Imamović